

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

*Нащадки славних козаків. Валентина Войхевич,
вчителька ЗОШ І–ІІ ст. № 64 м. Миколаєва*

*Наш клас — наша гордість.
Тетяна Гапонько, вчителька ЗОШ № 6
м. Глухова Сумської обл.*

Богдан ЖУЛКОВСЬКИЙ,
кандидат мистецтвознавства, викладач вищої категорії
ВКНЗ "Володимир-Волинський педагогічний
коледж імені А.Ю.Кримського"

Зарубіжні системи музичного виховання дошкільнят і молодших школярів

УДК: 37.013.73; 78.071.01

Наприкінці ХХ ст., у зв'язку з бурхливим технологічним прогресом, формуванням єдиного інформаційного простору та виникненням глобальної мережі Internet, відбувся перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного. На фоні цього процесу, в багатьох країнах світу спостерігається криза освітньої системи, причина якої, передусім, криється у невідповідності рівня розвитку освіти цивілізаційному ступеню людства. Вчені рекомендують впроваджувати в шкільну практику альтернативні цілі, завдання, системи, концепції, моделі, форми, технології, методи і прийоми, коригуючи зміст і способи організації навчання і виховання. Такі новації потрібно втілювати не лише на прикладі окремого заняття чи конкретної школи, а й на загальнонаціональному та європейському рівнях. При цьому слід керуватися рядом спеціальних ухвал, з-поміж яких Закон України "Про інноваційну діяльність" та Положення МОН України "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності" [5, с. 1, 3–4].

Під поняттям "педагогічна інновація" традиційно розуміють об'єкт і процес здійснення змін і реформ в освіті, пов'язаний з подоланням низки стереотипів. Для повноцінної реалізації вищезазначеного, педагогу необхідні такі якості, як активність, упевненість, самостійність, креативність, новаторство, рефлексія, саморегуляція, адаптивність. Ці риси були притаманні авторам передових інноваційних педагогічних систем музичного розвитку Емілю Жак-Далькрозу, Марії Монтессорі, Борису Трічкову, Золтану Кодая, Карлу Орфу, Шінті Сузукі, Гезі Зілвею, Едвіну Гордону. Жодна названа теорія не може претендувати на універсальність, а тому, за словами Катерини Завалко, "не може бути механічно використана у сучасних національних школах як цілісна система" [5, с. 11, 16]. Проте поодинокими деталями цих систем все ж варто послуговуватися, причому не лише на інтерактивних заняттях музичного мистецтва, а й у про-світницькій, організаційній та виховній праці (концерти, вікторини, лекції, бесіди).

Розглянемо п'ять найоригінальніших і найпоширеніших у світі інноваційних доктрин музичного розвитку дошкільнят і молодших школярів.

Швейцарський композитор і педагог Еміль Жак-Далькроз (Emile Jaques-Dalcroze; 1865–1950) на початку ХХ ст. розробив особливу методику музичного виховання, котра згодом отримала назву "Ритмічна гімнастика" або

"Евритміка". В її основі – філософська категорія руху, що становить сутність життя та є необхідною для гармонійного розвитку особистості. За допомогою руху можна налагоджувати координацію між нервовою та мускульною діяльністю, утверджуючи органічні зв'язки між психічним і фізичним станом дитини. Одними з перших до категорії "рух" звернулися давньогрецькі філософи. Так, учень Аристотеля Аристоксен мислив рух як базу різних видів мистецтва (музики, літератури, хореографії) і пов'язував його з практичною діяльністю людини. А засновник першої в світі академії Платон ототожнював поняття "рух" з ритмом, вважаючи ритм "порядком руху" [6, с. 35–36]. Ідеї античних мудреців були творчо переосмислені в новаторській педагогічній системі Жак-Далькроза.

В основу "евритміки" покладено природний взаємовплив рухової моторики і слухового сприйняття. Звідси, головною формою роботи є рухова інтерпретація музичних творів, як дієвий спосіб їх візуалізації. Вчений пояснює людське тіло як первинний та універсальний музичний інструмент, котрий має неповторний ритм (дихання, серцебиття). На його думку, музика починається тоді, коли людські емоції перевтілюються в музичний рух. Саме ж поняття "рух" співвідноситься не лише з категорією ритму, а й з іншими засобами музичної виразності (метр, темп, мелодія, динаміка, артикуляція) [6, с. 39–40]. Тому не менш важливими на заняттях музичного мистецтва є універсальні форми практичної діяльності, а саме: активне слухання музики різних епох, інструментальна імпровізація, сольне і хорове виконання довершених художніх зразків. Важливою місією педагога є своєчасне виявлення та розвиток виняткових музичних здібностей дитини, від чого значною мірою залежить успішність навчання.

Жак-Далькроз акцентував, що "не можна вчити дітей правилам перш, ніж вони зрозуміють явища, які спричинилися до виникнення цих правил" [6, с. 38]. Заучувати правила можна лише після того, як вихованець осмислить їх практичне значення, оскільки завданням теорії музики є доповнення та систематизація раніше відомих музичних явищ. Практичні уміння і навички, набуті в результаті наполегливої креативної праці, на початковому етапі навчання повинні домінувати над інтелектуальним фондом, а теоретичний аналіз музичних артефактів доцільніше замінити емпіричним. Рациональна простота згаданої системи сприяла значному її поширенню в дитячих садках, початкових школах, театральних, балетних і музичних гуртках різних країн світу. Нею вдало користу-

ються у реабілітаційній медицині і корекційній педагогіці, зокрема, у спеціальних навчальних закладах для незрячих і глухих дітей. В Україні цю теорію вперше застосував композитор Василь Барвінський. Він навчався в Інституті евриміки неподалік Дрездена і створив "Прелюдію методом Далькроза" (1915).

Концепція Жак-Далькроза мала вплив на виникнення інших новаторських музично-педагогічних систем, приміром, на "Релятивну сольмізацію" угорського композитора, дослідника та педагога Золтана Кодая (Zoltán Kodály; 1882–1967). За його замислом, музичне мистецтво має зайняти одну з магістральних позицій не лише в освітній, а й в державній політиці, подібно тому, як це було в Античній Греції. Музиці повинно належати виняткове місце в загальнонаціональній системі виховання, позаяк вона найкраще сприяє різнобічному і гармонійному розвитку особистості [2, с. 96]. Тому одним із першочергових завдань чиновників і педагогів має стати подолання музичної неосвіченості в межах країни і підвищення професійного рівня вчителів мистецтва. Зазначимо, що цю, здавалося б, утопічну ідею Кодая вдалося частково втілити у роки його перебування на посадах Президента Угорської академії наук (1946–1949) і Президента Міжнародного товариства музичної освіти (1964–1967). Так, у 1950 р. було відкрито спеціальні школи за методикою релятивної сольмізації.

На думку розробника концепції, найкращими формами пізнання музичного світу є слухання, сольний і хоровий спів та рухова діяльність. Музичні студії потрібно починати у дошкільному віці, причому не з інтелектуальної складової, а з вражень, емоцій і почуттів [2, с. 96]. А молодший шкільний вік є найкращим для формування музичного смаку дитини. Основне завдання педагога – прищепити учням любов до музики, в процесі ознайомлення з довершеними художніми прикладами. На перших етапах навчання (дошкільний і молодший шкільний вік) варто послуговуватися фольклорними артефактами, оскільки вони представляють собою вокальну чи хорову музику а *carrella*, побудовану на основі пентатоніки. У середній школі можна залучати деякі шедеври світової вокальної та інструментальної класики, заснованої на мажорі і мінорі. Колективна релятивна (відносна) сольмізація (інша назва – "рухоме До") повинна поєднуватися з плесканням, диригуванням, розміреною ходою й суміжними видами діяльності. Результатом такої праці має стати добре розвинений внутрішній слух.

Науковець зауважив, що кожен засіб музичної виразності по-різному позначається на процесі виховання підростаючого покоління. Наприклад, гучність і тембр інтенсифікують слухову перцепцію, мелодія сприяє піднесенню почуттів, ритм розвиває зосередженість і увагу. Завдяки цьому відбувається багатоаспектний креативний розвиток, котрий стимулює успіхи школярів не лише з музичного мистецтва і предметів естетичного циклу, а й з точних і природничих наук. Нашого часу релятивною системою Кодая користуються у багатьох країнах Європи та Америки. В Угорщині вона становить осердя навчальних програм з музичного мистецтва для загальноосвітніх шкіл. Тамтешні школярі активно вивчають сольмізацію

з першого до останнього класу і складають на її основі поточні та випускні екзамени. У 2016 р. релятивну сольмізацію було зараховано до списку ЮНЕСКО як частину загальнолюдських культурних здобутків.

У другій чверті минулого століття німецький композитор, педагог і музикознавець Карл Орф (Carl Orff; 1895–1982) запропонував новаторську концепцію музичного розвитку під назвою "Елементарне музикування" або "Шульверк" ("Schulwerk"; "шкільна праця"). В її основі – поєднання трьох процесуальних видів мистецтва: музики, літератури і хореографії. Виходячи з цього, важливими формами колективної роботи є не лише спів і гра на музичних інструментах, а й декламація та ритміка. Науковець підтримував ідеї Жан-Жака Руссо відносно спільних засад музики і мовлення, Герберта Спенсера щодо генези музики з мовленнєвих інтонацій, Карла Бюхера про виникнення музичного мистецтва з рухової діяльності. Орф вважав, що першим засобом музичної виразності був ритм, а тому починати музичне виховання потрібно з ритмічних вправ. Далі естетичний розвиток повинен здійснюватися відповідно до історичного розвитку музики (на початку вузькі звукоряди, потім мажор і мінорі; насамперед одноголосся, далі багатоголосся; спершу прості форми, згодом складні).

Головною метою "Шульверку" є вдосконалення музичних здібностей, розвиток естетичного смаку та формування свободи мислення. А це, в свою чергу, сприяє самоствердженню особистості і вихованню креативної людини [1, с. 68]. Дослідник вважав, що до колективної праці потрібно залучати всіх дітей, починаючи з трирічного віку, незалежно від їх талановитості. Опираючись на досягнення німецької та австрійської музичної педагогіки, він знайшов багато спільного між дитячим музикуванням і фольклорною імпровізацією. Науковець, спільно з Куртом Заксом, сконструював комплекс дитячих музичних інструментів, до якого увійшли, переважно, перкусійні (ударні), причому не лише мембранофони (тамбурини, бубни, кастаньети), а й ідіофони (дзвіночки, ксилофони, металофони). Найоптимальнішими формами закріплення знань мають стати творчі вправи, засновані на продукуванні, а не репродукуванні. Наприклад, імпровізація на відомому темі, створення інструментального акомпанементу до пісні, написання останніх тактів музичного періоду чи речення [1, с. 69–70].

Фундаментальний курс "Шульверку" становить собою п'ять книг, розміщених у порядку зростання складності. Праця опублікована у 1950–1954 рр. німецькою, але частково або повністю перекладена іншими мовами світу. Важливо, що її призначено для масового, а не елітарного музичного виховання. "Елементарне музикування" користується популярністю в більшості країн Європи, а також у США, Канаді, Японії, Ізраїлі і Туреччині. В Австрії (Зальцбург) і Німеччині (Мюнхен) відкрито спеціальні музично-педагогічні інститути імені Орфа, в яких здобувають освіту майбутні вчителі музичного мистецтва загальноосвітніх і спеціалізованих шкіл, музичні керівники дошкільних навчальних закладів і мистецьких гуртків. Протягом останніх десятиліть "Шульверк" почали впроваджувати в навчальні плани окремих інноваційних

музичних шкіл України (розроблено робочі програми, тематичні плани й спеціальні посібники).

У середині ХХ ст. прогресивні європейські системи музичного виховання проникають в інші країни світу, зокрема на Далекий Схід (Японія). На їх основі виникає ряд самобутніх інноваційних музично-педагогічних концепцій, з-поміж яких методика "Виховання талантів" японського скрипаля й педагога Шін'їчі Сузукі (鈴木鎮一; 1898–1998). Маєстро навчався в Японії (Нагоя) та Німеччині (Берлін), що дало йому прекрасну можливість поєднати кращі надбання далекосхідної та європейської музичної педагогіки. Сузукі акцентував, що "кожна дитина володіє величезним потенціалом і їй необхідно вміло допомогти розкритися у повній мірі" [3, с. 131], а тому немає (і не може бути) небодарованих учнів. На думку дослідника, первинним є людський характер; здібності ж є вторинними. Важливо, щоб учні розвивалися і вдосконалювалися в хорошому середовищі, оскільки діти здобувають більшість знань, наслідуючи дії дорослих (батьків, вчителів). Педагоги і родичі вихованців повинні постійно зростати (не лише розумово, а й творчо), показуючи приклад підростаючому поколінню.

Навчання музичному мистецтву повинне розпочинатися у віці двох-трьох років. Навчальний процес має спрямовуватися на опанування гри на скрипці та деяких інших музичних інструментах (фортепіано, віолончель і флейта). Асистентами педагога виступають батьки дітей, для яких передбачено спеціальний курс теоретичної, методичної та практичної підготовки (тривалість циклу – не більше двох-трьох місяців, по одному уроку в тиждень). Пройшовши цей пропедевтичний курс, батьки в змозі самостійно підбирати методику, яка найкращим чином підходить їх синові або доньці, а також контролювати домашню працю дитини. На одному занятті музичного мистецтва належить вивчати лиш один твір. Ні в якому разі вчителі не можуть заставляти учнів грати твори, що не подобаються самим дітям. (Зауважимо, що в цій системі відсутні такі творчі вправи, як композиції та імпровізація). Творча праця лише тоді принесе користь, коли буде побудована на гуманістичних законах поваги і любові [3, с. 134].

Сузукі підкреслював, що спочатку потрібно навчати дітей музиці практичним способом, за допомогою гри на музичному інструменті, і лише потім студіювати нотну грамоту й правила. Таку установку дослідник мотивував тим, що учні раніше починають вимовляти звуки, ніж писати літери. Ключовим завданням вчителя є своєчасне планування "що", "коли" та "як" потрібно виконувати на індивідуальних і групових заняттях музичного мистецтва. Важливо вибирати найкращі зразки світової класики та професійну методичну літературу. Педагог музичного мистецтва зобов'язаний бути не лише висококласним та ерудованим теоретиком, а й майстерним та віртуозним виконавцем, адже від цього значною мірою залежить успішність навчання. Викладач повинен поважати і любити дітей, а також фахово розуміти вікові та індивідуальні особливості кожного учня, аби правильно підібрати "ключик" до його серця. Кінцевою метою естетичного навчання має бути становлення гармонійно розвиненої особистості.

Подібні ідеї втілює у власній педагогічній системі, відомій як "Аудіація", американський музикознавець, педагог, професор Едвін Гордон (Edwin Gordon; 1927–2015). Вчений тривалий час досліджував музичні здібності, на основі чого дійшов висновку, що музичне виховання належить починати з перших днів життя дитини, а то й до її народження. Найоптимальніший вік для розвитку музичних здібностей – від нуля до восьми років, оскільки у цей період відбувається активне накопичення музичних вражень і формується інтонаційний тезаурус, тобто обсяг музичної інформації. Починаючи з восьми років, здійснюється стабілізація раніше акумульованих естетичних вражень та їх інтелектуальне осмислення. На цій стадії потрібно починати ґрунтовні музично-теоретичні студії [7, с. 369]. Науковець працював здебільшого з дошкільнятами, вивчаючи їхні індивідуальні музичні відмінності, після чого впевнено засвідчив, що немає немусикальних дітей. Для виявлення музичного хисту, вчений створив сім видів тестів, кожен з яких адресовано учням конкретної вікової групи [7, с. 367].

Аудіація – це процес фіктивного прослуховування і розмірковування щодо музичного артефакту в тих випадках, коли його достеменне звучання відсутнє. Аудіація в музичному мистецтві за рядом ознак аналогічна мисленню у вербальній мові, адже вона також удосконалює й розширює образну уяву. Аудіація співвідноситься з музичним звуком подібно, як мислення з мовленням, або уява з образом. Науковець проводив компаративні дослідження музичного й лінгвістичного мислення, підкреслюючи їх спільну генезу. Виходячи з п'яти начал вербальної інформації (слухання, мовлення, мислення, читання, письмо), абсолютно справедливо можна визначити п'ять засадничих факторів музичного розвитку: слухання, виконання, імпровізація, читання, письмо [7, с. 369]. Аудіація відбувається тоді, коли вихованець слухає, пригадує, інтерпретує, імпровізує, читає або записує музику. Гордон наголошував, що спочатку потрібно узагальнювати раніше відомі музичні твори, потім імпровізувати, створювати нові композиції, і лише насамкінець студіювати окремі теоретичні положення.

На відміну від внутрішнього слуху, що є наслідком довготривалих тренувань, аудіація є процесом, стратегічним завданням якого є поглиблення музикальності (в тому числі внутрішнього слуху). Аудіація допомагає передбачати хід розгортання музичної композиції будь-якого жанру, стилю та епохи (як давньої, так і сучасної). В ідеалі, вона повинна складатися з двох рівнів: усвідомлення та розуміння. Перший включає в себе активне слухання, вербальні асоціації, частковий синтез, символічні асоціації, складний синтез; другий – узагальнення, імпровізацію та теоретичну частину. Гордон виділяє шість типів аудіації: 1) внутрішньо-слуховий (уміння "бачити" вухами); 2) зоровий (досвід "чути" очима); 3) графічний (наприклад, музичний диктант або акордова послідовність); 4) моторно-руховий (виконання твору на музичному інструменті, голосом, подумки); 5) спонтанний (імпровізація); 6) креативний (композиція) [7, с. 370].

Розглянуті п'ять найоригінальніших в евристичному плані зарубіжних систем музичного виховання дошкільнят і молодших школярів, попри значні відмінності,

містять деякі спільні прикмети. До них належать емпіричність, кардіоцентричність, психологічність, демократичність, інтегрованість, опора на автентичну національну спадщину і ментальні ознаки конкретного народу. Вищезазначені системи популярні в більшості країн Європи і Америки, на Близькому і Далекому Сході.

Багато методів і прийомів цих концепцій, на нашу думку, можуть успішно впроваджуватися у вітчизняні школи, дитячі садочки і музичні гуртки. Прекрасним матеріалом для цього може слугувати українська народна творчість і церковний спів [4], позаяк ці феномени впродовж багатьох віків становили осердя питомої національної музики.

Список використаних джерел

1. Азарова А. "Шульверк" Карла Орфа як система розвитку музичного слуху дитини / Антоніна Азарова // Студії мистецтвознавчі. — К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, 2012. — Число 3. — С. 66–72.

2. Вільковська А. Система музичного виховання дітей та учнівської молоді Золтана Кодая / А. Е. Вільковська // Вісник Глухівського педагогічного університету імені Олександра

Жульковський Б. Зарубіжні системи музичного виховання дошкільнят і молодших школярів. *Перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного асоціюється з пошуком інноваційних технологій, у тому числі в сфері освіти. У багатьох країнах Європи, Америки, Близького і Далекого Сходу викристалізувалися оригінальні музично-дидактичні системи. Серед них відзначилися "Евритміка" Еміля Жак-Далькроза, "Релятивна сольмізація" Золтана Кодая, "Елементарне музикування" Карла Орфа, "Виховання талантів" Шінті Сузуки та "Аудіація" Едвіна Гордона. Ключові прийоми цих концепцій можуть благополучно впроваджуватися в українських школах, дошкільних та позашкільних установах.*

Ключові слова: інновація, система, метод, музичне мистецтво.

Довженка. — Серія: Педагогічні науки. — Глухів, 2014. — Вип. 24. — С. 94–99.

3. Дубровіна О. Гуманістичні погляди, покладені в методику С. Судзукі / О. В. Дубровіна // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — Серія: Педагогіка, психологія, філософія. — К., 2013. — Вип. 192 (1). — С. 131–136.

4. Жульковський Б. Православний богослужбовий спів як засіб музичної терапії школярів / Богдан Жульковський, Марія Омеліничук // Початкова школа: Науково-методичний журнал. — К., 2017. — № 7. — С. 50–52.

5. Завалко К. Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Катерина Володимирівна Завалко; Національний пед. університет імені М. П. Драгоманова. — К., 2013. — 40 с.

6. Ключко В. Рухова інтерпретація музичних творів у ритміці Еміля Жак-Далькроза: наукова думка Польщі / В. В. Ключко // Актуальні питання мистецької освіти та виховання. — Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2014. — № 1–2 (3–4). — С. 34–44.

7. Поплавська-Мельниченко Ю. Теорія музичного навчання Едвіна Гордона / Ю. В. Поплавська-Мельниченко // Педагогічний дискурс. — Хмельницький, 2013. — Вип. 14. — С. 367–371.

ЗАПИТУЙТЕ – ВІДПОВІДАЄМО

Запитання.

Як здійснюється оплата праці вчителя початкових класів за перевірку зошитів після скасування запису результатів оцінювання ведення зошитів учнями в окремій колонці класного журналу?

Відповідь.

У листі МОН України до Державної аудиторської служби України щодо факту перевірки зошитів учителем початкових класів № 1/12-5366 від 10 листопада 2016 року сказано:

"У зв'язку з тим, що наказом Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1009 "Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222" внесені зміни щодо орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, яким скасовано фіксацію результатів оцінювання ведення зошитів у окремій колонці Класного журналу, повідомляємо наступне.

Відповідно до Закону України "Про загальну середню освіту" педагогічне навантаження вчителя загальноосвітнього навчального закладу незалежно від підпорядкування, типу і форми власності — час, призначений для здійснення навчально-виховного процесу.

Педагогічне навантаження вчителя включає 18 навчальних годин протягом навчального тижня, що становлять тарифну ставку, а також інші види педагогічної діяльності в такому співвідношенні до тарифної ставки: класне керівництво — 20–25 відсотків, *перевірка зошитів — 10–20 відсотків* тощо.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 15.04.1993 № 102 "Про затвердження Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 27 травня 1993 р. за № 56, встановлено, що вчителям I–IV класів загальноосвітніх навчальних закладів та шкіл-інтернатів усіх типів і найменувань *за перевірку зошитів учнів провадиться додаткова оплата в розмірі 15 відсотків ставки заробітної плати. Ця доплата провадиться основному вчителю незалежно від навантаження.* Отже, факт перевірки зошитів учителем підтверджується виставлянням поточних оцінок у зошитах, а не в окремій колонці Класного журналу".

Відповідь підготувала
позаштатний кореспондент журналу
Катерина БАЛЮТІНА
(м. Кропивницький)

«ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

щомісячний науково-методичний журнал

№ 12 (582) ГРУДЕНЬ 2017

Засновники –
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ,
ВИДАВНИЦТВО «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

Видавець –
ВИДАВНИЦТВО «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

Видається з липня 1969 року
Київ

Журнал включено до переліку наукових
видань ВАКУ України, в яких можуть
публікуватись основні результати
дисертаційних робіт

Головний редактор

Алла ЛУК'ЯНЕЦЬ, кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник народної освіти України

Редакційна колегія:

Іван БЕХ, Надія БІБІК, Микола ВАШУЛЕНКО,
Галина ДРЕВАЛЬ, Валентина ЗАТОРЖИНСЬКА,
Людмила КОВАЛЬ, Ярослава КОДЛЮК,
Юлія КОЛЕСНИКОВА (завідувач відділу),
Тетяна КОХНО, Людмила ЛІЩИНСЬКА,
Людмила ЛОПУШАНСЬКА (відповідальний
секретар), Алевтина ЛОТОЦЬКА,
Світлана МАРТИНЕНКО, Віра МЕЛЕШКО,
Олександр МИТНИК, Антоніна МОВЧУН,
Ізоolda НІЗЕЛЬСЬКА, Оксана ОНОПРІЄНКО,
Тамара ПИРОЖЕНКО, Тамара ПОНІМАНСЬКА,
Катерина ПОНОМАРЬОВА, Катерина ПРИЩЕПА,
Тетяна ПУШКАРЬОВА, Олександра САВЧЕНКО,
Світлана СТІЛЕЦЬ, Володимир ТИМЕНКО,
Ольга ХОРОШКОВСЬКА, Людмила ХОРУЖА,
Михайло ЧЕМБЕРЖІ, Тетяна ЯРЕМЧУК
(завідувач відділу).

Зареєстровано Державним комітетом інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення України
серія КВ, №6506 від 09.09.2002 року.
Підписано до друку 21.11.2017. Формат 84x108/16.
Папір газетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 6,72.
Умовн. фарбовідб. 6,72. Обл.-вид. арк. 9,75.
Зам. 0104712.

Адреса редакції: 04213, Київ,
вул. Прирічна, 25-А, к. 12,
тел./факс (044) 501-03-87
www.pochatkova-shkola.net
e-mail: pochatkovasc.ua@gmail.com

Видруковано у видавництві «Преса України».
03148, Київ, вул. Героїв Космосу, 6
Свідоцтво № 35481684
http://www.pressa.kiev.ua/
Якість друку повністю відповідає наданому видавцем
видавничому оригіналу.

© «Початкова школа», 2017

ЗМІСТ

Нова українська школа

Янченко Н. Проект «Інтелект України» в практичному вимірі ... 1

Психолого-педагогічний практикум

Кочерга О. Психологія чутливості емоційно-почуттєвої сфери
учнів початкової школи 5

Виховне середовище учня

Дейдиш Л. Науково-методичне та програмне забезпечення
навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних
закладах 9

Методика навчання

Цимбалару А., Пархоменко Н. Орієнтовні вимоги до оцінювання
навчальних досягнень учнів 1–4 класів: методичний коментар 12

Трачук О. Слова, які називають ознаки предметів
(прикметники) 16

Лагола І., Свирипа Л. Формування в учнів навичок структурно-
сміслового аналізу художнього тексту на прикладі творів
І. Андрусяка 18

Федотенко С. Урок з літературного читання у 4 класі 23

Пасічник М. Впровадження здоров'язбережувальних технологій
на уроках української мови та літературного читання
для 1–4 класів 25

Литвин Г. Урок з математики у 1 класі 28

Мудрик О. Формування громадянської компетентності учнів
засобами використання краєзнавчого матеріалу 30

Кульганик Г. Як не любити тебе, Миколаю! 33

Чорний С. Вправи для розвитку співацького дихання
молодших школярів 38

Запитуйте – відповідаємо 41, 47, 51

Освіта вчителя

Кодлюк Я. Інновації у змісті підручників для початкової школи ... 42

Яновська Н. Мистецтво навчання або навчання з мистецтвом 46

Початкова освіта за рубежом

Жулковський Б. Зарубіжні системи музичного виховання
дошкільнят і молодших школярів 48

Школа і родина

Балютіна К. «Шпаргалка» для батьків 52

А я роблю так ...

Зуб С. «Смайликограндія» (використання ігрової оцінки
в навчально-виховному процесі) 54

Слово художній самодіяльності

Прокоф'єва Л. Новорічне свято у 1 класі 56

Випадок із практики

Малишенко Т. Працюємо, радіємо, ростемо 57

Конкурс «Мій творчий проект»

Трофименко С. Моя ялинка залишається в лісі 58

Шимко А. Види перехрестя 59

Покажчик статей, надрукованих у журналі за 2017 рік 61

Розкази про свій клас

Передрук будь-якого матеріалу українською або іншими мовами
без письмової згоди редакції заборонено.